

demos

Jaargang 32
Maart 2016

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

3

NIDI

inhoud

- 1 Godsdienstige plechtigheden blijven belangrijk bij geboorte, huwelijk en overlijden
- 4 Samenleven over grenzen: Ghanese paren in Nederland en het Verenigd Koninkrijk
- 7 Ghanezen in Nederland
- 7 Hadden demografen V&D kunnen redden?
- 8 Doorwerken na pensioen in Europa

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Godsdienstige plechtigheden blijven belangrijk bij geboorte, huwelijk en overlijden

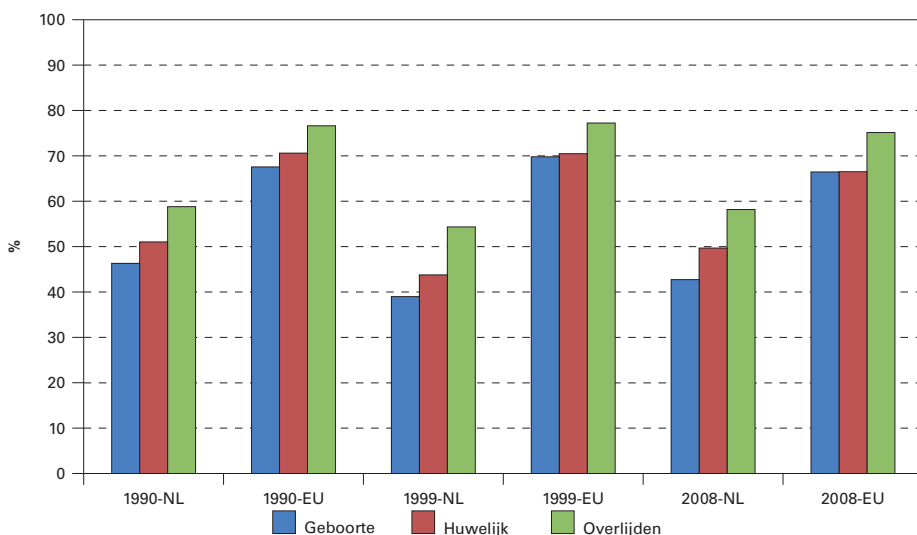
ELLEN DINGEMANS

De rol van godsdienst in onze samenleving is steeds kleiner geworden. Maar ondanks de sterke afname van bijvoorbeeld kerkbezoek zijn er nog steeds levensgebeurtenissen waarbij godsdienstige plechtigheden een belangrijke rol kunnen spelen, zoals bij geboorte, huwelijk of het overlijden van een dierbare. In hoeverre hechten Nederlanders nog waarde aan een godsdienstig plechtigheid bij deze gebeurtenissen? In ieder geval minder dan andere Europeanen, zo lijkt het.

Na een periode van sterke verzuiling is de Nederlandse samenleving de afgelopen eeuw in snel tempo geseculariseerd. Binnen protestante stromingen zette al aan het einde van de negentiende eeuw een geleidelijke afname in kerkelijke gezindte in. Onder katholieken startte het proces van secularisering pas veel later, vanaf 1960. In het oktobernummer van *Demos* in 2015 hebben Hans Schmeets en Carly van Mensvoort ook gewezen op de ontkerkelijking van Nederland. Zij lieten zien dat statistieken over het behoren tot een religieuze gemeenschap weinig zeggen over hoe betrokken mensen zijn binnen de religieuze gemeenschap in termen van frequente kerkgang. Alhoewel het aandeel katholieken in het zuiden van Nederland nog relatief hoog is, is het percentage dat regelmatig naar de kerk gaat erg laag in deze groep.

De afname in kerkelijke gezindte en kerkbezoek betekent niet per se dat godsdienst of religie tegenwoordig geen rol meer speelt onder Nederlanders. Cijfers van het Kaski-instituut – het onderzoekscentrum religie en samenleving van de Radboud Universiteit – laten zien dat er nog steeds een beroep op de kerken wordt gedaan bij belangrijke gebeurtenissen in het leven zoals de geboorte van een kind, de belofte van trouw

Figuur 1. De mate waarin men belang hecht aan een godsdienstige plichtigheid bij belangrijke levensgebeurtenissen in Nederland en Europa in 1990, 1999 en 2008

Bron: European Values Study, 1990, 1999, 2008 (alleen de landen die in alle jaren hebben deelgenomen).

aan een partner en het verlies van een dierbare. De godsdienstige plichtigheden kunnen helpen om, binnen de toegenomen diversiteit aan individuele vormen van godsdienstbeleving, gezamenlijk met deze belangrijke gebeurtenissen om te gaan. Hoeveel waarde er nog wordt gehecht aan deze godsdienstige plichtigheden is echter niet bekend.

Godsdienstige plichtigheden

Hoeveel waarde hechten Nederlanders aan een godsdienstige plichtigheid bij geboorte, huwelijk en overlijden, en is dat heel anders dan in andere Europese landen? Zowel in Nederland als in Europa wordt vooral een godsdienstige plichtigheid bij overlijden belangrijk gevonden (figuur 1). Het Europese gemiddelde ligt rond de 75 procent en dat lijkt weinig te veranderen over de tijd. In landen zoals Malta en Polen is het zelfs bijna 95 procent. Nederland is de hekkensluiter; 58 procent vindt een plichtigheid bij overlijden persoonlijk belangrijk. Een godsdienstige plichtigheid bij geboorte is het minst populair; ongeveer 40 procent geeft aan een plichtigheid bij geboorte persoonlijk belangrijk te vinden. Voor

huwelijk is dit iets hoger en gaat het richting 45 tot 50 procent. In Europa voeren, net zoals bij overlijden, Malta en Polen de lijst aan als het gaat om het belang van een plichtigheid bij geboorte en huwelijk. De hekkensluiter is Tsjechië waar slechts voor 1 op de 3 mensen zo'n plichtigheid belangrijk is.

Alhoewel we met de neergaande trend in regelmatig kerkbezoek wellicht ook een afnemend belang van godsdienstige plichtigheden zouden verwachten, is daar geen duidelijk bewijs voor te vinden in de data. Op wat kleine schommelingen na is het belang dat men hecht aan godsdienstige plichtigheden stabiel in Nederland en Europa. De verschillen tussen landen hangen natuurlijk voor een groot deel samen met de religiositeit van de bevolking. Maar op indicatoren voor religiositeit, zoals kerkgang en of men zichzelf kwalificeert als religieus, scoren verschillende landen minder hoog dan Nederland (en lijken daarin dus minder religieus), terwijl er in die landen meer belang wordt gehecht aan godsdienstige plichtigheden. Dit blijkt bijvoorbeeld het geval te zijn voor landen zoals België, Noorwegen en Spanje.

Wie hecht waarde aan godsdienstige plichtigheden?

Ondanks het feit dat de traditionele religies in Nederland hun dominante rol in de samenleving hebben verloren, vindt ongeveer de helft van de bevolking het nog belangrijk om een godsdienstige plichtigheid te houden bij belangrijke gebeurtenissen in het leven. Maar zijn er daarbij nog verschillen tussen sociale groepen? In de figuren 2 en 3 wordt gekeken naar verschillen tussen leeftijdsgroepen en tussen opleidingsniveaus in Nederland in 2008. Daarbij is onderscheid gemaakt naar frequentie van kerkgang. We veronderstellen dat mensen die regelmatig naar een kerk, moskee of ander gebedshuis gaan ook sterk zijn ingebed in de religieuze gemeenschap en dus, logischerwijs, ook belang hechten aan godsdienstige plichtigheden bij belangrijke levensgebeurtenissen.

In figuur 2 is duidelijk te zien dat mensen die minimaal maandelijks een kerk, moskee of ander gebedshuis bezoeken groot belang hechten aan een godsdienstige plichtigheid, vooral bij huwelijk en overlijden. Blijkbaar wordt een plichtigheid bij geboorte minder belangrijk gevonden, vooral door de jongste generatie (18 tot 29 jaar). Maar toch zegt nog meer dan 70 procent van hen dat een plichtigheid bij geboorte belangrijk is. Onder de groep die niet vaak naar een kerk, moskee of ander gebedshuis gaat, zien we dat godsdienstige plichtigheden ook nog van belang worden geacht. Vooral binnen het oudste cohort van vijftigplussers spelen dergelijke plichtigheden nog een rol. Een op de drie wenst een godsdienstige plichtigheid bij een geboorte, 40 procent bij een huwelijk en bijna de helft bij een overlijden. Tegen de algemene verwachting in, is het jongste cohort niet de generatie die het minste belang hecht aan godsdienstige plichtigheden. Vooral als het gaat om een plichtigheid bij het huwelijk wenst maar één op de vier mensen tussen de 30 en 49 een plichtigheid, terwijl dit voor het jongste cohort één op de drie is.

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Ook opleidingsniveau is belangrijk als het gaat om het persoonlijke belang dat mensen hechten aan godsdienstige plechtigheden. Als we kijken naar de groep die niet of niet vaak naar een godsdienstige bijeenkomst gaat, dan zien we dat er onder hoger opgeleiden minder vaak belang wordt gehecht aan een godsdienstige plechtigheid dan onder lager opgeleiden (figuur 3). Toch vindt nog 40 procent van de hoger opgeleiden een plechtigheid bij een overlijden belangrijk. Voor een huwelijk is dit bijna 30 procent en voor een geboorte zo'n 25 procent. Voor mensen die regelmatig een godsdienstige bijeenkomst bezoeken blijkt opleidingsniveau veel minder verschil te maken. Over het algemeen vinden mensen van alle opleidingsniveaus het belangrijk om bij belangrijke levensgebeurtenissen een godsdienstige plechtigheid te houden. Alleen als het gaat om geboorte, zien we dat mensen met een hoog opleidingsniveau vaker belang hechten aan een plechtigheid dan lager opgeleiden.

Stabiele opvattingen

Godsdienstige plechtigheden – ook wel gezien als overgangsrituelen – zijn nog steeds van belang in Nederland. Vooral aan plechtigheden bij huwelijk en overlijden wordt nog belang gehecht. De grote verschillen tussen frequente kerkgangers en mensen die veel minder vaak of nooit een godsdienstige bijeenkomst bezoeken liggen natuurlijk voor de hand. Toch is het opvallend dat ook van de mensen die niet vaak of zelfs nooit een godsdienstige bijeenkomst bezoeken, nog een substantiële groep een godsdienstige plechtigheid wenst, vooral bij een overlijden. Wat betreft leeftijd zien we dat behalve onder de oudere generaties die vaak nog opgegroeid zijn in een sterk religieuze omgeving, ook van de jongere generatie nog een substantieel deel een godsdienstige plechtigheid wenst. Dit zou kunnen samenhangen met een terugkerend belang van religie, maar het kan ook gestoeld zijn op een tegemoetkoming aan de wensen van (groot)ouders en andere familieleden.

Ook de stabiliteit van de opvattingen over godsdienstige plechtigheden in de tijd is opvallend, vooral omdat cijfers van het Kaski-instituut juist een voortdurende daling laten zien in de daadwerkelijke uitvoering van godsdienstige rituelen bij belangrijke levensovergangen. Mogelijk hebben de traditionele godsdienstige plechtigheden nog wel een vertrouwde plek in ons waardensysteem, ondanks de toenemende diversiteit in levensovertuigingen en religies. De manier waarop we die belangrijke gebeurtenissen in het leven vormgeven is echter steeds gevarieerder en er komen dus steeds meer alternatieven. Een belangrijke vraag voor de toekomst blijft daarom in hoeverre de waarde die men hecht aan godsdienstige plechtigheden ook wordt vertaald in uiteindelijk gedrag.

Ellen Dingemans, NIDI,
e-mail: dingemans@nidi.nl

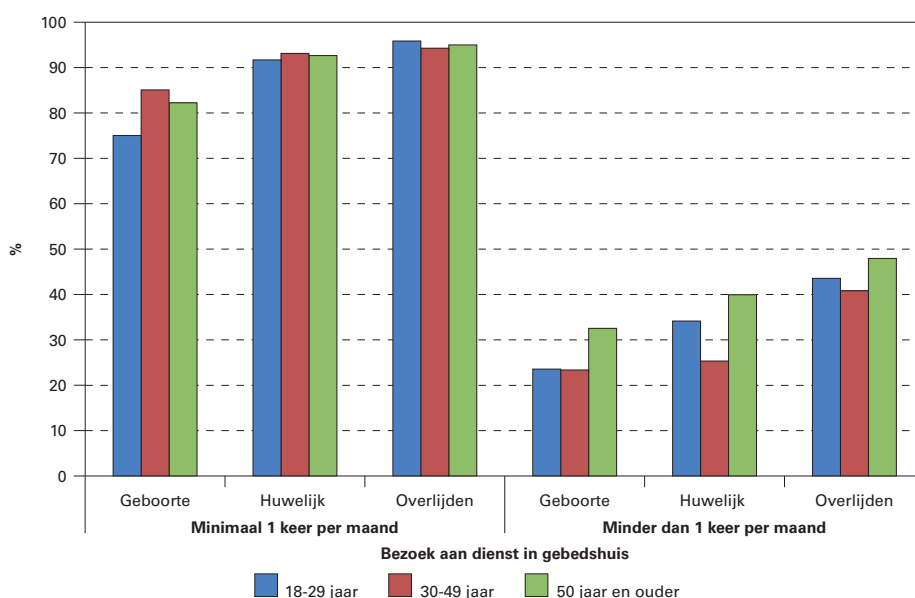
LITERATUUR:

- Schmeets, H. en C. van Mensvoort (2015), Religieuze betrokkenheid in Nederland, Demos, 31 (9), pp. 4-7.

Binnen het grootschalige en longitudinale onderzoeksproject 'European Values Study' (EVS) zijn Europeanen, waaronder ook Nederlanders, ondervraagd over hun normen en waarden ten aanzien van onder andere werk, familie, politiek en religie (www.europeanvaluesstudy.eu). Inmiddels telt de EVS vier meetmomenten, namelijk in 1981, 1990, 1999 en 2008. In totaal zijn zo'n 70.000 Europeanen van 18 jaar en ouder bevestigd. Het aantal landen dat deelneemt aan het onderzoeksproject is steeds verder uitgebreid, tot 47 landen in 2008.

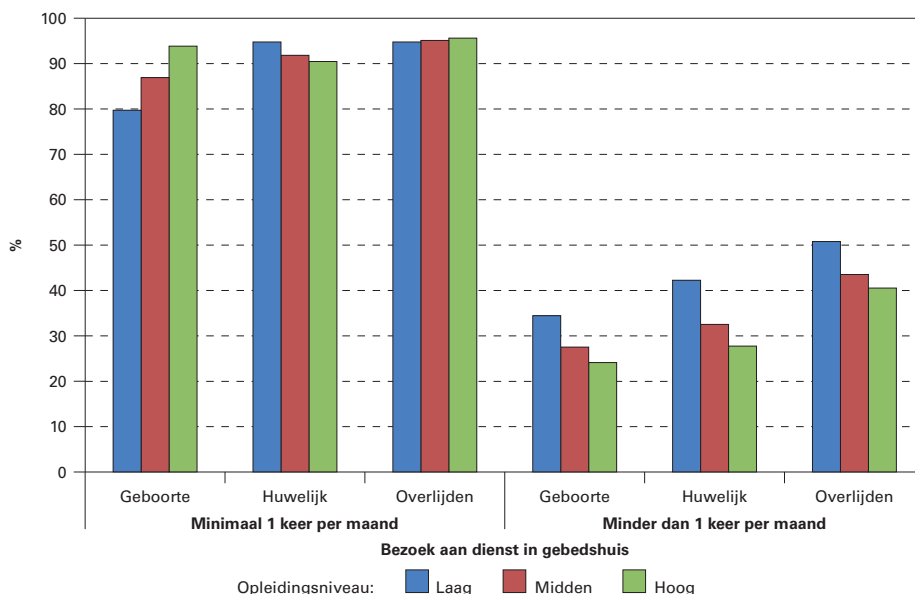
In de EVS zijn vragen opgenomen over het belang van godsdienstige overgangsrituelen sinds het tweede meetmoment van het onderzoek in 1990. Ook in de daarop volgende meetmomenten in 1999 en 2008 is naar het belang van deze rituelen gevraagd. De vraag luidde: "Vindt u het persoonlijk belangrijk dat er een godsdienstige plechtigheid wordt gehouden bij de volgende gebeurtenissen?". Er is voor de term 'godsdienstige plechtigheid' gekozen om verschillende religieuze stromingen te omvatten: van katholieke en protestantse plechtigheden, die traditioneel dominant waren in Nederland, tot plechtigheden in de synagoge of moskee. Respondenten konden voor de gebeurtenissen 'geboorte', 'huwelijk' en 'overlijden' antwoorden met 'ja' of 'nee'.

Figuur 2. De mate waarin men belang hecht aan godsdienstige plechtigheden naar leeftijd en hoe vaak men een kerk, moskee of ander gebedshuis bezoekt in Nederland

Bron: European Values Study, Nederland, 2008.

Figuur 3. De mate waarin men belang hecht aan godsdienstige plechtigheden naar opleidingsniveau en hoe vaak men een kerk, moskee of ander gebedshuis bezoekt in Nederland

Bron: European Values Study, Nederland, 2008.